

АКТУАЛІЗАЦІЯ ПРАВОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ЩОДО УБЕЗПЕЧЕННЯ АВІАЦІЙНО-КОСМІЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ У ПЕРІОД ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ РОСІЇ

Ігор Ростиславович ШИНКАРЕНКО,

*PhD (канд. юрид. наук), професор, Національний
аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського
“Харківський авіаційний інститут”,
м. Харків, Україна
<https://orcid.org/0000-0001-5524-2259>
ir2009@ukr.net*

Анотація. У доповіді зроблено аналіз існуючих правових, організаційних, тактичних проблем а загроз у сфері забезпечення безпеки об'єктів авіаційно-космічній галузі взагалі та у період воєнного стану. Визначено основні напрямки досліджень щодо реалізації завдань протидії злочинів на об'єктах авіаційно-космічної галузі під час військової агресії Росії. Автором запропоновано напрямки фундаментальних та правових досліджень щодо оптимізації моделі убезпечення об'єктах авіаційної галузі під час військової агресії Росії та нейтралізації існуючих безпекових загроз.

Ключові слова: воєнний період, убезпечення, правові засади, організаційно – тактична модель, методика розслідування злочинів

У мирний період в межах стратегії наукової діяльності НАУ ім. М.Є. Жуковського (ХАІ) та загальної теми досліджень кафедри права співробітниками кафедри права було оприлюднено низку публікацій присвячених проблемам безпекознавства [1, с.253-262; 2, р. 206-217; 3, с. 278-281; 4, с. 100-102]. В означених та інших роботах здійснено наукові розвідки змісту проблем безпеки об'єктів авіаційно-космічної як складової критичної інфраструктури України, особливості убезпечення об'єктів авіаційної та космічної діяльності та запропоновані напрямки фундаментально-правових досліджень щодо створення ефективної організаційно-тактичної моделі їх убезпечення на ґрунті удосконалення чинного законодавства у сфері національної безпеки [5 - 10].

В подальших роботах була звернута увага на низку проблем стосовно формування напрямків реалізації службами та підрозділами безпеки об'єктів авіаційної та космічної галузі України функції внутрішнього та зовнішнього характеру. Виявлення та нейтралізації загроз їх нормальної діяльності.

У особистих та дослідженнях інших науковців було сформовано бачення, що зміст безпеки об'єктів інфраструктури авіаційно-космічної галузі слід розглядати з наступних позицій:

По-перше - як умови, в яких перебуває складна система, коли дія зовнішніх факторів і внутрішніх чинників не призводить до виникнення загроз і негативних об'єктивних та суб'єктивних негативних процесів.

По-друге - як стан авіаційно-космічної інфраструктури за якого ризик завдання збитків людям чи майну знижується до прийняттого рівня.

По-третє - як вид діяльності уповноважених структурних підрозділів щодо створення нормативних умов функціонування об'єктів авіаційно-космічної інфраструктури – авіаційного транспорту [1, с. 253-262] .

Таким чином виходячи з цих положень та думок дослідників у сфері безпекознавства та різних галузей правової науки, була фактично сформована модель безпеки авіаційно-космічної галузі, що складається з наступних організаційно-тактичних блоків забезпечення:

- превенції незаконного втручання в діяльність суб'єктів-об'єктів авіаційно-космічної діяльності;
- захищеності життєво важливих для суспільства інтересів суб'єктів-об'єктів авіаційно-космічної діяльності;
- особистої безпеки та інтересів працівників суб'єктів-об'єктів авіаційно-космічної діяльності;
- сталого економічного і фінансового розвитку суб'єктів-об'єктів авіаційно-космічної діяльності;
- надійного захисту майна та персоналу авіаційно-космічної інфраструктури від впливу внутрішніх та зовнішніх загроз;
- нормального функціонування систем збору, обробки, зберігання та використання інформації суб'єктами-об'єктами авіаційно-космічної діяльності (інформаційної безпеки) [11, с. 728].

Хід повномасштабної агресії Росії фактично перевернув наше уявлення про зміст убезпечення авіаційно-космічної галузі, інформаційної діяльності, інформаційної безпеки і як наслідок сталої діяльності ЗМІ щодо отримання та оприлюднення інформації по напрямкам обороноздатності країни.

Так, за даними дослідження, що проводиться у межах проекту "Росія заплатить" командою KSE Institute (аналітичний підрозділ Київської школи економіки) за підтримки Офісу Президента України, Міністерства економіки України, Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України та Міністерства інфраструктури України), на кінець квітня 2022 року пошкоджено, зруйновано або захоплено щонайменше:

- 11 військових аеродромів - на суму 0,4 млрд дол. США та літак АН-225 "Мрія" - на суму 0,3 млрд дол. США;
- 11 цивільних аеропортів – на суму 6,82 млрд дол. США. [12]

Окрім того знешкоджена промислова інфраструктура, що виготовляла та ремонтувала повітряні судна та військові літаки, засоби ППО, БПЛА, ракетні комплекси та склади їх зберігання.

Однією з причин такої великої шкоди, це витіки інформації. Підґрунтям такого витіку на наш є не виконання правил розповсюдження інформації обмеженого користування суб'єктами інформаційної діяльності.

Авіаційні нальоти та ракетні удари на такі об'єкти були здійснені після надання у ЗМІ інформації про підприємства на яких розробляють перспективні види та виготовляють різні комплектуючі авіаційної та ракетно-космічної техніки, ремонтують літаки та інше озброєння у ЗМІ. Іноді така інформація надавалась представниками політичної та адміністративної еліти, або окремими особами під час виступів. Досвід воєнного періоду показує про отримання такої інформації особами з числа ДРГ та пособників держави-агресору. За період російської агресії всього зареєстровано 18 477 злочинів, з них 5882 злочини проти національної безпеки, у тому числі 3890 злочинів, пов'язаних із посяганням на територіальну цілісність та недоторканність України, 921 злочини, пов'язані з державною зрадою, 798 злочинів, пов'язаних з діяльністю злочинних спільнот, 23 злочини, пов'язані з

сприянням держави-агресора 62 злочини, пов'язані з диверсією та 188 інших злочинів [13].

На тлі означеного змінився і рівень суспільної небезпеки деяких загальнокримінальних злочинів та формування сучасної методики протидії новітнім та традиційним злочинам у період військової агресії. Означене визначило низку викликів щодо правоохоронних органів та Влади України взагалі та забезпечення надання відсічі загарбниками з використанням інноваційних технологій та сучасної зброї.

Відповідаючи на ці виклики, з моменту початку вторгнення збройних сил Росії на територію України законодавець з метою приведення законодавства України відповідно до вимог воєнного стану та підвищення ефективності діяльності спецслужб та правоохоронних органів прийняв низку законів, що запровадили нові поняття та категорії, а також внесено зміни у норми законодавчих актів України, що регламентують протидію злочинності. Такі зміни з одного боку торкалися кваліфікуючих обставин та нової редакції с акцентуванням на вчинення кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану (Ст. 111. Державна зрада, Ст. 113 Диверсія) [14].

З другого введення нових норм, що регламентують:

1. Визначення обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння та забезпечують бойовий імунітет в умовах дії воєнного стану [15; 16].

2. Запровадження нових видів кримінальних правопорушень, або надання нового змісту традиційним кримінальним правопорушенням (ст. 111⁻¹. Колабораційна діяльність, Стаття 111⁻². Пособництво державі-агресору, Стаття 114⁻² Несанкціоноване поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення збройних сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану, ст. 161. Порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної, регіональної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками, ст. 435⁻¹. Образа честі і гідності військовослужбовця, погроза військовослужбовцю, ст. 436⁻². Виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії російської федерації проти України, глорифікація її учасників) [17].

Означене стало передумовою проведення низки теоретичних, правових та прикладних досліджень спрямованих на надання сучасного бачення щодо:

- особливостей складів окремих кримінальних правопорушень відповідно до воєнного періоду;

- розкриття змісту складу нових кримінальних правопорушень, що запроваджені до Кримінального Кодексу України в умовах російської агресії та їх відмежування від загально кримінальних;

- розробки сучасних методик виявлення, припинення, розслідування злочинів в умовах бойових дій (під час бомбардування ракетних та артилерійських обстрілів;

- встановлення суб'єктів вчинення, здійснення розслідування новітніх та традиційних кримінальних правопорушень відповідно до умом воєнного періоду та бойових дій;

- організаційно-тактичної моделі превентивної діяльності та здійснення координації діяльності правоохоронних органів та служб безпеки суб'єктів

авіаційно-космічної діяльності щодо виявлення внутрішніх та зовнішніх загроз об'єктам авіаційно-космічної інфраструктури.

Однак перелік означеними дослідженнями не вичерпується. Зважаючи на те, що в авіаційно-космічній інфраструктурі використовуються токсичні матеріали, а пошкодження резервуарів їх зберігання створюють загрози забрудненню значних територій першочерговим постає завдання здійснення досліджень правових, методологічних та тактичних проблем фіксації еко злочинів Росії в Україні під час бойових дій [18]. Метою дослідження може бути розробка правових та методичних засад судових експертних досліджень, що буде сприйнята як належна у міжнародних судах та стане основою для подальшого стягнення репарацій.

Наступним пріоритетним напрямком наукових досліджень спрямованих на забезпечення авіаційно-космічної галузі є здійснення дослідження спрямованих на формування правої бази забезпечення сприятливих умов розвитку авіаційно-космічної галузі України у післявоєнний період на інноваційних засадах при всебічному зниженні економічних залежностей від РФ, створення правового механізму сприятливого середовища для інвестицій у авіаційно-космічну діяльність, стабільного підґрунтя для її фінансової стійкості.

Таким чином наукове забезпечення авіаційно-космічної галузі України з боку правової науки має багато-об'єктний характер та повинно здійснюватися на ґрунті системного підходу в комплексі з розвідками у природних, економічних та соціальних галузях знань.

Список використаних джерел:

1. Шинкаренко І.Р., Спіцина Г.О. Безпека об'єктів інфраструктури авіаційного транспорту: теоретичні аспекти. *Вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх.* 2020. №2. С. 253-262. включено до міжнародної науково метричної бази Index Copernicus International (Республіка Польща, Варшава), "Перелік Б МОН України" DOI: DOI: 10.31733/2078-3566-2020-2-253-262

2. Mykola Nechyporuk, Volodymyr Pavlikov, Nataliia Filipenko, Hanna Spitsyna, Ihor Shynkarenko Cyberterrorism Attacks on Critical Infrastructure and Aviation: Criminal and Legal Policy of Countering. Conference on Integrated Computer Technologies in Mechanical Engineering–Synergetic Engineering ICTM 2020: Integrated Computer Technologies in Mechanical Engineering. 2020 pp 206-217(Indexed by SCOPUS, INSPEC, WTI Frankfurt eG, zbMATH, SCImago More information about this series at. URL: <http://www.springer.com/series/15179> <https://doi.org/10.1007/978-3-030-66717-7>

3. Шинкаренко І. Р., Спіцина Г. О. Актуальні проблеми забезпечення об'єктів авіаційного транспорту в умовах сьогодення. Актуальні проблеми забезпечення публічного порядку та безпеки в сучасних умовах: вітчизняний та міжнародний досвід : матер. II міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 25.10.2019). Дніпро : ДДУВС, 2019. С. 278-281;

4. Шинкаренко І.Р, Спіцина Г.О. Напрями формування наукового підґрунтя безпеки об'єктів інфраструктури авіаційного транспорту. Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти : матер. IV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 13 бер. 2020 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2020. С. 100-102.

5. Шинкаренко І. Р., Шинкаренко І.І. Профайлінг як метод забезпечення об'єктів авіаційної інфраструктури. Актуальні проблеми експертного забезпечення досудового розслідування : матеріали наук.-практ. семінару (Дніпро, 29 травня 2020 р.). Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2020. 248 с., С. 20-24.

6. Cain, J. R. ed. by Charles S. Cockell(2016). Space Terrorism -A New Environment; New Causes. Dissent, Revolution and Liberty Beyond Earth.. Springer. Switzerland. 93-110. [English].

7. Ajeylele, Gunjan Singh. Space Security and Global Cooperation. Academic Foundation, 2008. 264 p. [English].

8. Nina-Louisa REMUSS (2009). The Need to Counter Space Terrorism – A European Perspective ESPI Perspectives. No 17, January 2009. URL: <https://www.files.ethz.ch/isn/124638/espi%20perspectives%2017.pdf>[English].

9. Стельмах О.С. Міжнародно-правовий режим безпеки дослідження та використання космічного простору в мирних цілях: дис. На здобуття наук. Ступеня канд. Юрид наук: спеціальність 12.00.11 – міжнародне право. Київ: Національна академія наук України інститут держави і права ім. В. М. Корецького, 2016. 240 с.

10. Brusakova, O., Iemets, L., Shulha, A., Kolotik, A. (2020) Legal and Organizational-Technical Assurances of Aviation Security. Volume 9 - Issue 29: pp. 542-549 . May, 2020 DOI: <http://dx.doi.org/10.34069/AI/2020.29.05.59>

11. Shynkarenko I., Zakharov V., Shynkarenko I., Zakharova O., Semenovych O. (2022) Legal and Conceptual Aspects of Securing Space Activity Entities-Facilities in Ukraine. In: Nechyporuk M., Pavlikov V., Kritskiy D. (eds) Conference Paper: Integrated Computer Technologies in Mechanical Engineering. ICTM 2021. Lecture Notes in Networks and Systems, pp 720–735. Springer, Cham. First Online: 01 January 2022 https://doi.org/10.1007/978-3-030-94259-5_58

12. Відбудова транспортної інфраструктури - ключове завдання для відновлення держави, в цьому впевнені у Комітеті з питань бюджету Інформаційне повідомлення. 03 травня 2022, о 12:07. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/222355.html>

13. Over 18.4 thousand crimes registered in Ukraine as part of Russian invasion/ Ukrainian multimedia platform for broadcasting/Friday, 20 May 2022, 11:00. URL: <https://www.ukrinform.net/rubric-ato/3487543-over-184-thousand-crimes-registered-in-ukraine-as-part-of-russian-invasion.html>

14. Закон України Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану 3 березня 2022 року № 2113-IX.

15. Закон України Про внесення змін до Кримінального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо визначення обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння та забезпечують бойовий імунітет в умовах дії воєнного стану. від 15 березня 2022 року № 2124-IX.

16. Закон України Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України. від 03.03.2022р. № 2114-IX.

17. Закон України Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо забезпечення протидії несанкціонованому поширенню інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчиненому в умовах воєнного або надзвичайного стану . 24 березня 2022 року № 2160-IX.

18. Науковці долучаються до фіксації екозлочинів Росії в Україні URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/naukovci-doluchatsya-do-fiksaciyi-ekozlochiv-rosiyi-v-ukrayini>